Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
BAUNSOBED Haziran, 2026, Cilt:29 Sayı:55
https://dergipark.org.tr/tr/pub/baunsobed
Araştırma Makalesi / Research Article

Turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki finansal etkileri: Mikro düzeyde banka mevduat yapısına dayalı karşılaştırmalı bir analiz

Financial impacts of tourism on regional development: A comparative analysis based on micro-level bank deposit structure

Gönderim Tarihi / Received: 06.01.2026
Kabul Tarihi / Accepted: 02.06.2026
Doi: 10.31795/baunsobed.1853675

Elif BEZİRGAN[**1]
Yakup DİNÇ[2]

ÖZ: Bu çalışma, 2017–2025 dönemine ait üç aylık verileri kullanarak, turizm hareketliliğinin bankacılık sektörünün mevduat yapısı üzerindeki finansal yansımalarını mikro düzeyde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Antalya ve Balıkesir illeri örnekleminde Otoregresif Dağıtılmış Gecikme (ARDL) yaklaşımı kullanılarak yapılan analizler sonucunda, turizm faaliyetlerinin banka mevduatları üzerindeki etkilerinin mevduat türüne ve illere göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, Antalya'da turizm hareketliliğinin reel TL ve döviz mevduatları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ancak geçici etkileri olduğunu, Balıkesir'de ise turizmin reel TL mevduatları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ve döviz mevduatlarıyla uzun vadeli negatif bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Her iki ilde de turizm hareketliliği ile altın mevduatları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.
Anahtar Kelimeler: Turizm hareketliliği, Banka mevduatları, ARDL yöntemi, Antalya, Balıkesir

ABSTRACT: This study aims to analyze the financial implications of tourism mobility on the deposit structure of the banking sector at the micro level, using quarterly data from 2017–2025. Using an Autoregressive Distributed Lag (ARDL) approach in the samples of Antalya and Balıkesir provinces, the analysis revealed that the effects of tourism activities on bank deposits differ depending on the type of deposit and the province. The findings indicate that in Antalya, tourism mobility has statistically significant but temporary effects on real Turkish Lira (TL) and foreign currency deposits, while in Balıkesir, tourism has no significant effect on real TL deposits and shows a long-term negative relationship with foreign currency deposits. No statistically significant relationship was found between tourism mobility and gold deposits in either province.
Keywords: Tourism mobility, Bank deposits, ARDL approach, Antalya, Balıkesir

** Sorumlu Yazar / Corresponding Author
[1] Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi/Ayvalık Meslek Yüksekokulu/Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, elifbezirgan@hotmail.com, https://orcid.org/0000-0001-5930-1615
[2] Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi/Ayvalık Meslek Yüksekokulu/Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, yakdin@yahoo.com, https://orcid.org/0000-0002-6533-3987
Bu makaleye atıf yapmak için / Cite this article: Bezirgan, E. & Dinç, Y. (2026). Turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki finansal etkileri: Mikro düzeyde banka mevduat yapısına dayalı karşılaştırmalı bir analiz. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(55), 419-436. https://doi.org/10.31795/baunsobed.1853675

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

The effects of tourism on regional development are primarily addressed in the literature within the framework of economic growth, employment, income increase, and local welfare indicators. Especially in developing economies, tourism is considered a significant element of regional development due to its foreign exchange earning potential and the multiplier effect it creates. Studies in this context show that tourism increases regional income levels, expands employment opportunities, and stimulates local economic activity.

However, the effects of tourism on the financial system have been examined in a more limited number of studies. A large part of the existing literature addresses the relationship between tourism and finance at the macro level, focusing on indicators such as bank profitability, financial development, and credit expansion. Studies examining the effects of tourism on the deposit structure of the banking sector at the micro and regional levels are quite limited. Furthermore, the literature emphasizes that tourism revenues do not produce similar results through the same financial channels in every region, and that regional, institutional, and structural differences play a decisive role in this relationship. This study aims to fill this gap in the literature by examining the contribution of tourism to regional development through financial channels at the micro level, focusing on bank deposit structures.

Methodology

This study analyzes the effects of tourism mobility on the deposit structure of the banking sector, particularly in Antalya and Balıkesir provinces. Quarterly data from 2017:Q1 to 2025:Q3 were used in the analyses. Due to a lack of data on tourism revenues at the provincial level, tourism activities were represented by the number of visitors staying in ministry-licensed accommodation facilities.

To represent the deposit structure, real Turkish Lira deposits, real foreign currency deposit accounts, and real gold deposits were included as dependent variables in the model. Deposit data was obtained from the BDDK FinTürk database and realized using the CPI. Policy interest rate and exchange rate were used as control variables, and the price of gold was also included in the model for gold deposits.

Due to the different degrees of integration of the variables, the Autoregressive Distributed Lag (ARDL) approach was preferred for econometric analyses. The existence of long-term relationships was examined using the ARDL bounds test; in models where cointegration was detected, short-term dynamics were analyzed within the framework of the Error Correction Model (ECM). Various diagnostic tests were conducted to evaluate the validity of the model results.

Findings and discussion

The findings reveal that the effects of tourism mobility on banking sector deposits vary according to deposit type and regional characteristics. For Antalya province, the results show that tourism mobility has a statistically significant and negative effect on real TL deposits in both the short and long term. This indicates that income from tourism does not translate into permanent savings accumulation through TL deposits.

While the long-term effect of tourism on foreign currency deposits in Antalya is not statistically significant, it was observed that tourism mobility negatively affects foreign currency deposits in the short term. No long-term relationship was found for gold deposits, but short-term, sensitive, and negative responses to tourism mobility were observed.

For Balıkesir province, the findings show that the effects of tourism on banking deposits are more limited. No significant relationship was found between tourism mobility and real TL deposits, but a negative and significant long-term relationship was found with foreign currency deposits. Tourism mobility has no significant effect on gold deposits. These findings are consistent with the literature highlighting the regional heterogeneity of the financial effects of tourism.

Overall, these results indicate that tourism-derived liquidity does not automatically convert into traditional savings instruments within the local banking system. The direction and strength of this conversion depend on the structure of the regional economy, the saving behavior of households and firms, and the extent to which tourism revenues are integrated into formal financial channels.

Results and recommendations

The study's findings reveal that the contribution of tourism to regional development through the financial channel is not uniform across all provinces. In provinces with high tourism intensity, such as Antalya, tourism activities generate economic vitality and increased liquidity, but this effect does not translate into a sustainable increase in deposits in the banking sector. In Balıkesir, the financial impact of tourism is even more limited.

In this context, developing policies and practices that encourage tourism revenues to remain within the local financial system is crucial for increasing tourism's contribution to regional development. Diversifying local banking products for the tourism sector and implementing mechanisms that encourage the channeling of tourism revenues into savings can enhance the effectiveness of the financial channel. Future studies examining the financial impacts of tourism not only through deposits but also through indicators such as loan volume and loan composition will provide a more holistic perspective on the tourism-finance relationship.

Giriş

Turizm sektörü, döviz getirisi sağlama potansiyeli ve yarattığı çarpan etkileri nedeniyle birçok ülke için stratejik öneme sahip bir faaliyet alanıdır (Kum vd., 2015: 1075). Özellikle gelişmekte olan ekonomilerde turizm, makroekonomik dengeleri sadece büyüme ve istihdam yoluyla değil, aynı zamanda finansal sistemle olan doğrudan ve dolaylı ilişkileri yoluyla da etkilemektedir (Saif-Alyousfi ve Saha, 2021). Turizm faaliyetleri sonucunda ülkeye giren döviz, bankacılık sistemi aracılığıyla tasarruf, kredi ve likidite koşullarına yansımaktadır. Bu süreç, finansal kaynakların tahsisi ve kullanımında belirleyici rol üstlenmektedir.

Turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki etkileri literatürde çoğunlukla teorik çerçevede ya da yerel halk algıları, turist harcamaları, istihdam ve gelir artışı gibi reel ekonomik göstergeler üzerinden ele alınmıştır (Çeken, 2008; Mesci ve Dönmez, 2016; Tekbalkan, 2017; Kızıldemir ve Sarıışık, 2017; Çakır ve Sandalcılar, 2018). Bunun yanı sıra, turizm ile ekonomik büyüme ve bölgesel kalkınma arasındaki ilişkiler daha çok makro düzeyde, panel veri ve eşbütünleşme yaklaşımlarıyla incelenmiş, turizmin uzun dönemli kalkınma etkileri genel ekonomik göstergeler üzerinden değerlendirilmiştir (Karabulut vd., 2020; Pata, 2020). Turizm–finans ilişkisini ele alan sınırlı sayıdaki çalışmada ise odak noktasının finansal piyasalar, firma performansı ya da makro finansal değişkenler olduğu görülmektedir (Kandır vd., 2008; Güngör ve Çemberlitaş, 2022; Demirel ve Şahin, 2023). Buna karşın, turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki etkilerinin finansal kanal aracılığıyla, özellikle mikro düzeyde banka mevduat yapısı ve kompozisyonu üzerinden nasıl şekillendiğini ele alan karşılaştırmalı ampirik çalışmaların literatürde yeterince yer bulmadığı görülmektedir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurarak turizmin bölgesel kalkınmaya katkılarını finansal kanal üzerinden analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Antalya ve Balıkesir illeri, sahip oldukları doğal ve kültürel turizm çekicilikleri bakımından benzer özellikler taşımakla birlikte, turizm faaliyetlerinin ölçeği ve uluslararasılaşma düzeyi açısından belirgin biçimde ayrışmaktadır. Antalya, Türkiye'de en fazla turist çeken illerden birisidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2024) turizm istatistiklerine göre Antalya'da 2024 yılında turizm işletme belgeli tesislerde 23 414 564 yabancı, 5 083 765 yerli olmak üzere toplam 28 498 329 turist konaklamıştır. Balıkesir ise önemli turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen hem yerli hem yabancı turist sayısı daha sınırlı olan iller arasında yer almaktadır. Balıkesir'e yönelik 2024 yılı turizm istatistikleri incelendiğinde turizm işletme belgeli tesislerde 69 009 yabancı, 765 167 yerli olmak üzere toplam 834 176 konaklama gerçekleştirilmiştir. Konaklama sayıları açısından bu iki il arasındaki büyük fark, turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki finansal etkilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesine olanak sağlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, mikro düzeyde turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki etkilerini banka mevduatları üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemektir. Ancak çalışmada kullanılan 'bölgesel kalkınma' kavramı, turizm faaliyetlerinin yerel finansal sistem üzerindeki yansımaları çerçevesinde dolaylı olarak ele alınmaktadır. Bu kapsamda banka mevduat yapısında meydana gelen değişimler, turizmin bölgesel ekonomik canlılık ve finansal derinleşme üzerindeki etkilerini yansıtan mikro düzey göstergeler olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda oluşturulan araştırma sorusu: "Turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki etkilerinde finansal kanal (mevduatlar) anlamlı bir rol oynamakta mıdır?" olarak oluşturulmuştur.

Bunun yanı sıra araştırmada iller arası karşılaştırma yapılmasından hareketle iki alt araştırma sorusu yer almaktadır. Bunlardan ilki "Turizmin mevduat hacmi üzerindeki etkisi, turizm yoğunluğu yüksek illerde daha mı güçlüdür?" olarak belirlenmiş, ikincisi ise "Benzer türde turizm çekiciliklerine sahip ancak turizm gelişmişliği düzeyi farklı olan illerde, turizmin finansal derinleşmeye katkısı nasıl farklılaşmaktadır?" şeklinde oluşturulmuştur. Bu bağlamda, turizm istatistikleri, turizm gelirleri il bazında yayımlanmadığından dolayı Antalya ve Balıkesir illerinde yer alan bakanlık belgeli konaklama tesislerinde konaklayan ziyaretçi sayısı ile temsil edilmekte, mevduat yapısı ise reel TL mevduat hesapları, reel döviz mevduat hesapları ve reel altın mevduatları üzerinden analiz edilmektedir. Analizlerde 2017: Q1-2025: Q3 dönemine ait üç aylık veriler kullanılmış ve Otoregresif Dağıtılmış Gecikme (ARDL) yaklaşımı uygulanmıştır.

Literatür taraması

Turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki makro ve mikro ekonomik etkileri

Turizm sektörü, bölgesel kalkınma ve yöredeki turizm temelli kaynakların etkin kullanımı konusunda önemli bir sektördür (Çeken, 2008: 293). Turizm, bölgesel kalkınma üzerinde ihracı mümkün olmayan ürünlerin döviz kaynağı olması, bölgeye turistik amaçla gelen ziyaretçilerin tüketim harcamaları ile turizm sektöründeki üretim faktörlerinin gelirlerinin arttırılması, bölge halkı için yeni istihdam olanakları yaratılması ve turizmin gelişmesiyle diğer sektörlerin de dolaylı olarak gelişmesi gibi etkiler yaratmaktadır (Kavaklı ve Karakaş, 2022: 42).

Literatürde, turizmin bölgesel kalkınmaya etkileri hem teorik hem de ampirik yaklaşımlarla ele alınmıştır. Çeken (2008), turizmin sahip olduğu arz potansiyeli sayesinde sanayileşme imkânı sınırlı olan bölgeler için önemli bir kalkınma alternatifi sunduğunu vurgulamaktadır. Yazar çalışmasında turizm sektörünün gelişmesinin aynı zamanda 35 diğer sektörün gelişmesine katkı sağlayacağını ifade etmekte bu sayede bölgesel kalkınma ile birlikte bölgelerarası dengesizlik veya azgelişmişlik sorununun turizm sektörü sayesinde en aza indirileceğini belirtmektedir. Benzer şekilde, Baykul ve Maden (2017), turizm sektöründeki talebin, arz kaynakları çeşitlendirdiğini ve bölgelerin ekonomik yönden gelişmesini sağlayarak yerel kalkınmaya katkı sağladığını belirtmektedir. Karabulut vd. (2020), turist sayısındaki artışın ekonomik büyüme ve bölgesel kalkınma üzerinde uzun dönemde pozitif ve anlamlı etkiler yarattığını ve Türkiye'de 26 alt bölgedeki turizm faaliyetlerinin genel anlamda yerel kalkınmayı olumlu etkilediğini belirtmektedir.

Mikro ve yerel düzeyde yapılan alan araştırmaları da benzer sonuçlara sahiptir. Mesci ve Dönmez (2016), Mudurnu'da gerçekleştirdikleri çalışmada, bölgede etkin olan termal turizmin bölge kalkınmasında önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda çalışmada, yerel halkın turizmin ekonomik etkilerini olumlu algıladıkları tespit edilmiştir. Tekbalkan (2017), Samsun'un Havza ilçesinde gerçekleştirdiği çalışmasında turizmin gelişiminin bölge ekonomisine olumlu katkılar sağlayacağını ifade etmektedir. Kızıldemir ve Sarıışık (2017), Adana'daki turizm faaliyetlerinin bölgesel kalkınma açısından önemini yerel paydaşlar açısından değerlendirmiş, turizm faaliyetlerinin istihdam, döviz girdisi ve bölgeye yönelik yatırım artışı sağladığını tespit etmiştir. Çakır ve Sandalcılar (2018) çalışmalarında Ayder turizm bölgesine gelen ziyaretçilerin harcama davranışları ile bölge ekonomisine katıları ve bölgesel kalkınmaya olan etkileri analiz etmişler, turizm faaliyetlerinin bölgeye reel ekonomik etkiler yarattığını belirlemişlerdir. Literatürde yer alan bu çalışmalar, turizmin bölgesel kalkınma üzerinde makroekonomik göstergelerin yanı sıra yerel ekonomik yapı üzerinde de etkiler yarattığını göstermektedir.

Turizm, finansal sistem ve banka mevduatları arasındaki ilişki

Literatürde, turizm ile finansal sistem arasındaki ilişki, ağırlıklı olarak turizmin ekonomik büyüme, finansal kalkınma ve bankacılık performansı üzerindeki etkileri çerçevesinde ele alınmaktadır (Ozturk ve Acaravci, 2009; Samırkaş ve Samırkaş, 2014; Shahbaz vd., 2019; Manga ve Ballı, 2019). Turizm hareketlerinin döviz kazandırıcı özelliği, özellikle gelişmekte olan ekonomilerde ekonomik büyümeyi destekleyen önemli bir dış kaynak olarak değerlendirilmektedir (Balaguer ve Cantavella-Jordá, 2002; Oh, 2005; Brida vd., 2016).

Literatürde, turizm sektörünün bölgesel etkileri, zamanla reel ekonomi üzerindeki etkilerinin yanında finansal sistem üzerindeki etkilerine de odaklanmaya başlamıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilen çalışmalar, turizm gelirlerindeki artışın bankacılık sistemi için ek likidite yarattığını, kredi hacmini, finansal derinliği ve finansal aracılık faaliyetlerini desteklediğini ortaya koymaktadır (Shahbaz vd., 2017; Ohlan, 2017; Katırcıoğlu, 2018). Demirel ve Şahin (2023) çalışmasında Türkiye'de sağlık turizminin finansal piyasalara etkisini incelemiş ve araştırma sonuçlarına göre uzun dönemde sağlık turizmi gelirlerindeki artışın BİST100 endeksinde artışa sebep olduğunu belirtmektedir. Kandır vd. (2008) çalışmalarında, Türk turizm işletmelerinin doluluk oranları ile finansal performansları arasında doğru yönde bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Rasool vd. (2021), BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ülkeleri için panel verilerini kullanarak turizm, finansal kalkınma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada turizm, finansal kalkınma ve ekonomik

büyümenin uzun vadede birlikte hareket ettiği belirlenmiştir. Benzer şekilde Ohlan (2017), Hindistan'da turizm, ekonomik büyüme ve finansal kalkınmanın eşbütünleşik olduğunu tespit etmiştir. Saif-Alyousfi ve Saha (2021) 85 turizm ekonomisindeki 17.077 bankadan elde edilen verileri kullanarak, uluslararası turizm gelirlerinin bankaların karlılığını olumsuz etkilediğini ve dolayısıyla turizm gelirlerinin finansal istikrar üzerinde negatif etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Hussain vd. (2023), Asya ülkelerinde finansal kalkınma ile turizm arasındaki bağlantıyı incelemiş, özel sektör bankaları tarafından sağlanan yerel kredi ve geniş para arzı gibi finansal kalkınma değişkenleri ile turist gelirleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Literatürde yer alan çalışmaların büyük çoğunluğu turizmin finansal sistem üzerindeki etkilerini banka kârlılığı, kredi genişlemesi ve makro-finansal göstergeler üzerinden ölçmektedir. Ancak turizmin bankacılık sistemi içinde yer alan mevduat türleri üzerindeki etkisi ise sınırlı düzeyde ele alınmaktadır.

Turizm-finans ilişkisini ele alan çalışmaların önemli bir bölümü makroekonomik göstergeler, finansal gelişme endeksleri ve bankacılık performansı üzerinden ilerlemektedir. Ancak turizm gelirlerinin yerel düzeyde hanehalkı ve tasarruf davranışlarına nasıl yansıdığı, literatürde daha sınırlı biçimde tartışılmaktadır. Turizm faaliyetlerinden doğan gelir akışları, her bölgede aynı finansal kanala yönelmemektedir. Bu bağlamda bölgenin turizm yoğunluğu, yerel bankacılık alışkanlıkları, gelirlerin il içinde kalma derecesi ve tasarruf sahiplerinin TL, döviz veya altın gibi araçlara yönelme eğilimleri bu süreci farklılaştırmaktadır. Bu nedenle makro düzeyde turizm ile finansal gelişme arasında pozitif ilişkiler saptanırken, il düzeyinde daha sınırlı veya farklı yönlü sonuçlara ulaşılması beklenebilir. Gelirlerin merkezileşmiş işletme yapıları aracılığıyla il dışına aktarılması, günübirlik ve kayıt dışı harcamaların bankacılık sistemine tam yansımaması ve bölgesel tasarruf tercihlerinin heterojenliği bu farklılaşmanın temel mekanizmaları arasında değerlendirilebilir. Bu bağlamda, turizmin finansal etkilerinin mevduat kompozisyonu üzerinden incelenmesi, makro düzeyde gözlenen ilişkinin yerel finansal derinleşme açısından ne ölçüde karşılık bulduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Bu çerçevede, turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki finansal etkilerinin banka mevduatları gibi mikro düzey göstergeler aracılığıyla analiz edilmesi, literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda bu çalışma, turizm-finans ilişkisini banka mevduatları üzerinden ele alarak, turizmin oluşturduğu fon akımlarının bankacılık sistemi içinde nasıl bir portföy yapısına dönüştüğünü mikro ve bölgesel düzeyde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Veri seti ve değişkenler

Bu çalışmada, zaman serisi analizi çerçevesinde Balıkesir ve Antalya illerinde turizm hareketliliği ile bankacılık sektöründeki mevduat türleri arasındaki ilişki incelenmektedir. Verilerin analizinde, 2017 yılının ilk çeyreğinden 2025 yılının üçüncü çeyreğine kadar olan dönemi kapsayan üç aylık veriler kullanılmıştır. Analizlerde kullanılan aylık frekanstaki veriler çalışmanın yapısına uygun olarak çeyreklik frekansa dönüştürülmüştür. Çalışma döneminin başlangıç yılı olarak 2017 yılı belirlenmiştir. Bunun nedeni 2017 yılının aylık konaklama verilerinin mevcut olduğu en eski yıl olmasıdır.

Mevduat türlerini temsil etmek amacıyla, her il için ayrı ayrı olmak üzere, bankacılık sistemindeki reel TL mevduatları, reel döviz mevduat hesapları (DTH) ve reel altın mevduatları bağımlı değişkenler olarak kullanılmıştır. Üç farklı mevduat türünün kullanılması, farklı para birimleri ve yatırım araçları çerçevesinde tasarruf tercihlerinin değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Mevduat verileri, BDDK Fintürk veri tabanından (BDDK, 2025) manuel olarak elde edilmiştir. Nominal değerler içeren bu seriler, fiyat seviyesi değişikliklerinin etkisini ortadan kaldırmak amacıyla TÜFE (Tüketici Fiyat Endeksi) kullanılarak reel hale dönüştürülmüştür. Bu kapsamda nominal mevduat serileri ilgili döneme ait TÜFE değerlerine bölünerek reel seriler elde edilmiştir.

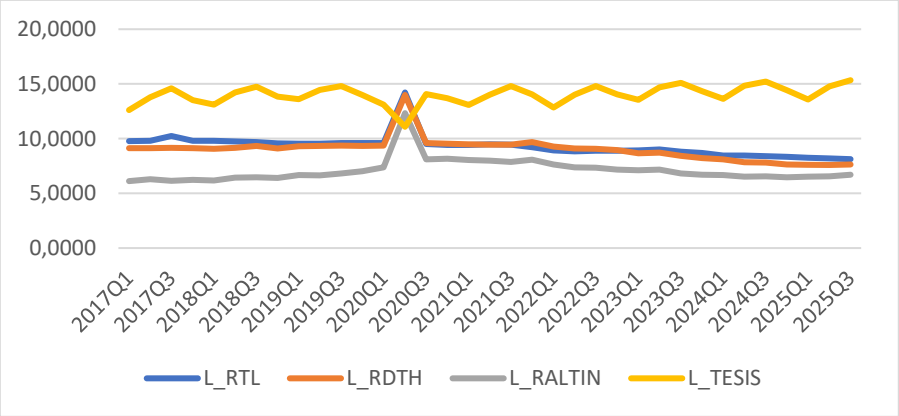
Turizm hareketliliğini temsil etmek için, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan işletme belgesine sahip konaklama tesislerine gelen ziyaretçi sayısı (TESIS) istatistikleri kullanılmıştır. Bu değişken, turizm faaliyetlerinin gerçek ve nicel boyutunu yansıttığı için tercih edilmiştir. Ayrıca il bazında turizm gelirleri ile ilgili istatistikler mevcut olmadığı için bunun yerine tesise gelen ziyaretçi sayısı istatistikleri tercih

edilmiştir. Tesise geliş sayıları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü tarafından aylık olarak yayınlanan raporlardan (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2025) manuel olarak derlenmiştir.

Çalışmada, kontrol değişkenleri olarak, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi'nden (EVDS) temin edilen politika faiz oranları ve döviz kurları değişkenleri kullanılmıştır. Politika faiz oranı, tasarruf kararları üzerindeki faiz oranı kanal etkisini hesaba katmak için, döviz kuru ise yabancı para birimindeki tasarruf eğilimlerini kontrol etmek için analize dahil edilmiştir. Altın mevduatlarını bağımlı değişken olarak içeren modelde, altın fiyatı ek bir kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Analizde kullanılan değişkenler arasındaki ölçek farklılıklarını azaltmak ve katsayıların yorumlanabilirliğini artırmak için, mevduat değişkenlerinin, tesise geliş sayılarının, döviz kurunun ve altın fiyatlarının doğal logaritmaları alınmıştır. Politika faiz oranı modele mevcut seviyesinde dahil edilmiştir.

Ekonometrik analizlere geçmeden önce, çalışmada kullanılan temel değişkenlerin zaman içindeki eğilimlerinin görsel olarak incelenebilmesi amacıyla Antalya ve Balıkesir illeri için turizm hareketliliğini temsil eden tesise varış sayıları ile reel TL, döviz ve altın mevduatlarına ilişkin logaritmik seriler Şekil 1 ve 2'de sunulmuştur:

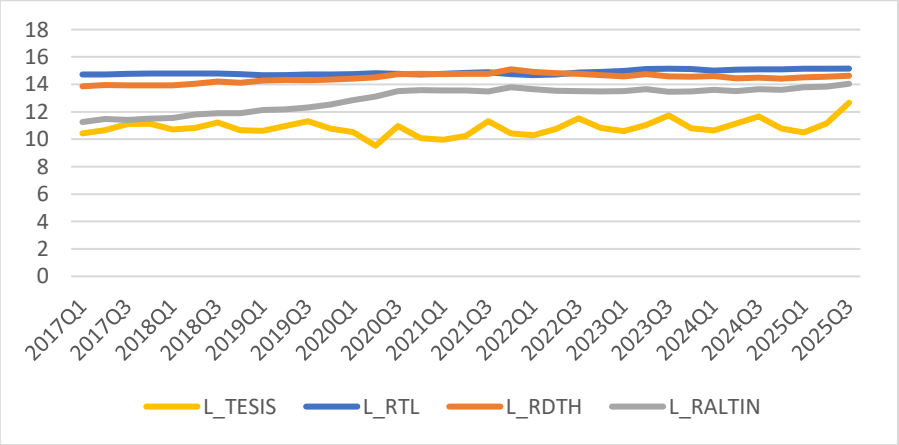
Şekil 1: Antalya ilinde turizm hareketliliği ve mevduat türlerinin zaman içindeki seyri

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1'de, Antalya ilindeki turizm hareketliliği ve mevduat türlerindeki mevsimsel eğilimleri gözlemlenmektedir. Seriler, turizm hareketliliğinde önemli dalgalanmalar ve farklı dönemlerde mevduat türlerinde farklı eğilimler ortaya koymaktadır.

Şekil 2: Balıkesir ilinde turizm hareketliliği ve mevduat türlerinin zaman içindeki seyri

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 2, Balıkesir ilinde turizm hareketliliği ve mevduat türlerinin zaman içindeki logaritmik eğilimini göstermektedir. Grafik, L_TESIS değişkeninin periyodik dalgalanmalar sergilediğini, mevduat türlerinin ise daha istikrarlı bir eğilim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 1 ve Şekil 2'de sunulan görseller, değişkenlerin periyodik hareketleri ve farklı yapıları hakkında ön bilgiler sağlamaktadır. Bununla birlikte, bu görsel değerlendirmeleri ekonometrik olarak test etmek için, serilerin zaman serisi özelliklerinin ayrı olarak incelenmesi gerekmektedir. Buna göre, analizde kullanılacak değişkenlerin durağanlık yapıları, Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi ile incelenmiştir. Birim kök testi sonuçları değişkenlerin farklı entegrasyon derecelerine sahip olabileceğini gösterdiğinden, analizde hem seviye hem de birinci fark durağanlığını dikkate alan bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu bağlamda, değişkenlerin I(0) ve I(1) seviyelerinde entegrasyonu, Otoregresif Dağıtılmış Gecikmeler (ARDL) yönteminin uygulanmasına imkan vermiştir.

Model

Bu çalışmada hem uzun vadeli hem de kısa vadeli ilişkileri dikkate almak için ARDL yaklaşımı tercih edilmiştir. ARDL yöntemi, sınırlı sayıda gözlem içeren örneklerde uygulanabilirliği ve değişkenlerin farklı entegrasyon derecelerine izin vermesi nedeniyle literatürde yaygın olarak kullanılmaktadır. Her bir mevduat türü için ayrı ARDL modelleri tahmin edilmiştir. Uygun gecikme uzunlukları Akaike Bilgi Kriteri (AIC) temel alınarak belirlenmiş ve maksimum gecikme sayısı örneklem büyüklüğü dikkate alınarak sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte Schwarz Bilgi Kriteri (SIC) ve Hannan–Quinn Bilgi Kriteri (HQIC) çerçevesinde yapılan değerlendirmelerde temel bulguların değişmediği gözlemlenmiştir. Modele ait denklem aşağıda yer almaktadır:

$$\Delta y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^{p} \alpha_i \Delta y_{t-i} - \sum_{j=0}^{q} \beta_j \Delta x_{t-j} + \lambda_1 y_{t-1} + \lambda_2 x_{t-1} + \varepsilon_t$$

Denklemde y_i, ilgili mevduat türünü (reel TL mevduatı, reel DTH veya reel altın mevduatı),
x_t turizm hareketliliğini ve kontrol değişkenlerini,
p ve q, gecikme uzunluklarını,
ε_t ise hata terimini temsil etmektedir.

Değişkenler arasındaki uzun vadeli ilişkinin varlığı, Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılarak test edilmiştir. Sınır testi (bounds testi) kapsamında elde edilen F-istatistikleri, ilgili alt ve üst kritik sınır değerleriyle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Uzun vadeli bir ilişki tespit edildiği durumlarda, kısa vadeli dinamikler hata düzeltme modeli (ECM) çerçevesinde analiz edilmiştir. Hata düzeltme teriminin işareti ve istatistiksel anlamlılığı, kısa vadeli sapmaların uzun vadeli dengeye uyumu hakkında bilgi vermektedir.

Çalışmada tahmin edilen modellerin geçerliliğini değerlendirmek için çeşitli tanısal testler uygulanmıştır. Bu bağlamda, artıklar arasında otokorelasyon olup olmadığını incelemek için Breusch-Godfrey (1978) LM testi kullanılmıştır. Hata terimlerinin varyansının kararlılığı Breusch-Pagan-Godfrey heteroskedastisite testi ile test edilmiştir. Artıkların normalliği Jarque-Bera normallik testi ile değerlendirilmiştir. Ayrıca, katsayıların zaman içindeki kararlılığı CUSUM ve CUSUM of Squares testleri ile gözlemlenmiştir.

Analiz ve bulgular

Tanımlayıcı istatistikler

Balıkesir ve Antalya illeri için, çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerlerinin yanı sıra çarpıklık ve basıklık ölçüleri incelenmiştir. Elde edilen tanımlayıcı istatistikler Tablo 1'de sunulmaktadır:

Tablo 1: Tanımlayıcı istatistikler

Değişken	Ortalama	Std. Sapma	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık	Gözlem
Balıkesir							
L_RTL	14.87	0.17	14.67	15.15	0.63	1.81	35
L_RDTH	14.47	0.32	13.86	15.10	-0.38	2.31	35
L_RALTIN	12.96	0.89	11.26	14.05	-0.73	1.91	35
L_TESIS	10.85	0.57	9.53	12.66	0.63	4.95	35
L_USD	2.39	0.83	1.26	3.71	0.24	1.59	35
POLFAIZ	21.29	14.60	8.00	50.00	0.96	2.42	35
L_ALTINFIYAT	6.44	1.10	4.98	8.43	0.29	1.79	35
Antalya							
L_RTL	11.29	0.46	10.89	13.45	3.04	14.95	35
L_RDTH	10.99	0.53	10.25	13.22	1.83	9.91	35
L_RALTIN	9.08	1.08	7.23	11.56	-0.33	2.31	35
L_TESIS	14.10	0.86	11.08	15.34	-1.10	5.11	35
L_USD	2.39	0.83	1.26	3.71	0.24	1.59	35
POLFAIZ	21.30	14.60	8.00	50.00	0.96	2.42	35
L_ALTINFIYAT	6.44	1.10	4.98	8.43	0.29	1.79	35

Tablo 1'e göre, Balıkesir ve Antalya illeri için tanımlayıcı istatistikler, mevduat büyüklükleri ve turizm göstergelerinin iki ilde farklı dağılım özelliklerine sahip olduğunu göstermektedir. Antalya'da mevduat değişkenleri için daha yüksek çarpıklık ve basıklık değerleri, mevduat dinamiklerinin daha değişken bir yapısını gösterirken, Balıkesir'de daha istikrarlı bir dağılım gözlemlenmektedir. Turizm göstergesi, Antalya'da daha yüksek bir ortalama seviyeye sahip olup, ilin turizm odaklı ekonomik yapısını yansıtmaktadır.

Birim kök testi sonuçları

Çalışmada ekonometrik analizlere geçmeden önce, değişkenlerin durağanlık özellikleri Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi kullanılarak incelenmiştir. Sonuçlar aşağıda yer alan Tablo 2'de sunulmaktadır:

Tablo 2: Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi sonuçları

Değişken	Seviye t-ist.	Seviye p	1. Fark t-ist.	1. Fark p	Durağanlık
Balıkesir					
L_RTL	-0.49	0.88	-4.25	0.00	I(1)
L_RDTH	-1.93	0.32	-6.77	0.00	I(1)
L_RALTIN	-1.78	0.39	-5.08	0.00	I(1)
L_TESIS	-0.92	0.77	-8.99	0.00	I(1)
L_USD	0.46	0.98	-4.96	0.00	I(1)
POLFAIZ	-2.12	0.24	-2.76	0.08	I(1)
L_ALTINFIYAT	1.70	1.00	-4.82	0.00	I(1)
Antalya					
L_RTL	-4.80	0.00	-9.30	0.00	I(0)
L_RDTH	-3.68	0.01	—	—	I(0)
L_RALTIN	-1.96	0.30	-8.37	0.00	I(1)
L_TESIS	-4.47	0.00	—	—	I(0)
L_USD	0.47	0.98	-4.97	0.00	I(1)
POLFAIZ	-2.12	0.24	-2.76	0.07	I(1)
L_ALTINFIYAT	1.70	1.00	-4.82	0.00	I(1)

Tablo 2'de yer alan ADF birim kök testi sonuçları, Balıkesir ve Antalya illerine ait değişkenlerin seviyede ve birinci farkta farklı durağanlık derecelerine sahip olduğunu göstermektedir. Balıkesir için tüm değişkenlerin birinci farkta durağan olduğu, Antalya'da ise bazı değişkenlerin seviyede, bazılarının ise birinci farkta durağan olduğu görülmektedir. Bu durum, farklı bütünleşme derecelerine sahip serilerle çalışmaya olanak sağlayan ARDL yaklaşımının uygulanmasını uygun hale getirmektedir. Çalışmanın sonraki bölümünde ARDL testi bulgularına yer verilmektedir.

ARDL sınır testi bulguları

Balıkesir ve Antalya illeri için, değişkenler arasındaki uzun vadeli ilişkinin varlığı, ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, her iki il için ayrı ayrı reel TL mevduatları, döviz mevduat hesapları ve reel altın mevduatları bağımlı değişkenler olarak ele alınmış ve sınır testi sonuçları il bazında karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bulgular, her bir mevduat türü için uzun vadeli ilişkinin varlığına ilişkin değerlendirmeleri içermekte olup, sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

Reel TL mevduat bulguları

Çalışmada, ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılarak Balıkesir ve Antalya illeri için turizm hareketliliği ile reel Türk Lirası mevduatları arasında uzun vadeli bir ilişkinin varlığı değerlendirilmektedir. Her iki il için elde edilen sınır testi sonuçları Tablo 3'te karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır:

Tablo 3: ARDL sınır (bounds) testi sonuçları (TL)

İstatistik / İl	Balıkesir	Antalya
Model	ARDL(4,4,4,4,4)	ARDL(3,4,2,4)
F-istatistiği	3.266	25.354
%10 I(0)	2.525	—
%10 I(1)	3.560	—
%5 I(0)	3.058	3.164
%5 I(1)	4.223	4.194
%1 I(0)	—	4.428
%1 I(1)	—	5.816

Bağımsız değişkenler: L_TESIS, POLFAIZ, L_USD,
Kritik değerler Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen sınır testi yaklaşımına dayanmaktadır,
Deterministik yapı kısıtlı sabit terim ve trendsiz model (Case 2) olarak belirlenmiştir,
Modelde gecikme uzunlukları, maksimum 4 gecikme koşulu altında Akaike Bilgi Kriteri (AIC) kullanılarak belirlenmiştir. Ayrıca Schwarz Bilgi Kriteri (SIC) ve Hannan–Quinn Bilgi Kriteri (HQIC) çerçevesinde yapılan değerlendirmelerde temel bulguların değişmediği gözlemlenmiştir.

Tablo 3'te Balıkesir ve Antalya illerinin reel TL mevduatlarına ilişkin ARDL sınır testi sonuçları görülmektedir. Balıkesir ili için hesaplanan F-istatistiği değeri, anlamlılık düzeylerinde alt ve üst kritik sınırlar arasında yer almakta olup, değişkenler arasında uzun vadeli bir ilişkinin varlığı konusunda kesin bir sonuca varılamamaktadır. Buna karşılık, Antalya ili için elde edilen F-istatistiği değeri üst kritik sınırın üzerinde olup, TL mevduatları ile turizm hareketliliği arasında uzun vadeli bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermektedir. Bu bağlamda, Antalya ilindeki reel TL mevduatları için ARDL uzun vadeli katsayı tahminleri Tablo 4'te sunulmaktadır:

Tablo 4: Antalya ili için ARDL uzun dönem katsayıları (TL)

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-ist.	p-değeri
L_TESIS(-1)	-0.381	0.038	-9.292	0.000
POLFAIZ(-1)	0.00046	0.00156	0.295	0.771
L_USD(-1)	0.388	0.0225	17.247	0.000
C	15.894	0.512	31.045	0.000

Not: Uzun dönem katsayıları, ARDL hata düzeltme regresyonundan türetilmiştir (Case 2: kısıtlı sabit, trendsiz).

Tablo 4, Antalya ilinde reel TL mevduatları ile turizm hareketliliği arasındaki uzun vadeli ilişkiyi ortaya koymaktadır. Buna göre, turizm hareketliliğini temsil eden L_TESIS değişkeni, reel TL mevduatları üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Döviz kuru (L_USD) ise uzun vadede reel TL mevduatları üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Politika faiz oranının uzun vadeli etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Uzun vadeli katsayılarının ardından, Antalya ilinde reel TL mevduatları ile turizm hareketliliği arasındaki ilişkinin kısa vadeli dinamiklerini ve uzun vadeli dengeye dönüş oranını incelemek için ARDL hata düzeltme modeli (ECM) tahmin edilmiştir. Sonuçlar Tablo 5'te sunulmaktadır:

Tablo 5: Antalya ili için ARDL hata düzeltme modeli (ECM) (TL)

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-ist.	p-değeri
COINTEQ(-1)	-2.588	0.203	-12.767	0.000
ΔL_RTL(-1)	1.109	0.117	9.441	0.000
ΔL_RTL(-2)	0.503	0.110	4.574	0.000
ΔL_TESIS	-0.649	0.036	-17.804	0.000
ΔL_TESIS(-1)	0.106	0.047	2.266	0.036
ΔL_TESIS(-2)	-0.186	0.049	-3.800	0.001
ΔL_TESIS(-3)	-0.311	0.053	-5.885	0.000
ΔPOLFAIZ	0.0298	0.007	4.269	0.000
ΔPOLFAIZ(-1)	0.0298	0.008	3.591	0.002
ΔL_USD	-0.619	0.334	-1.853	0.080
ΔL_USD(-1)	-3.016	0.401	-7.524	0.000
ΔL_USD(-2)	-2.033	0.328	-6.197	0.000
ΔL_USD(-3)	-1.786	0.298	-5.998	0.000
$R^2 = 0.978$				
Düzeltilmiş $R^2 = 0.963$				
F-istatistiği p-değeri = 0.000				
Durbin–Watson = 2.81				

Tablo 5'te sunulan hata düzeltme modeli sonuçları, Antalya ili için reel TL mevduatları ile turizm hareketliliği arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin varlığını doğrulamaktadır. Hata düzeltme katsayısının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması, kısa dönemde ortaya çıkan sapmaların uzun dönem dengesine güçlü bir biçimde geri döndüğünü göstermektedir. Kısa dönemde Antalya'daki turizm hareketliliğinin, politika faizi ve döviz kuru değişimlerinin reel TL mevduatları üzerinde anlamlı etkiler yarattığı görülmektedir. Uzun vadeli ilişkinin belirlenmesinin ardından, Antalya ilindeki reel TL mevduatları ile turizm hareketliliği arasındaki kısa vadeli etkileşimler ARDL hata düzeltme modeli çerçevesinde incelenmiştir. Bu bağlamda, değişkenlerin kısa vadeli dinamiklerini yansıtan katsayı tahminleri Tablo 6'da sunulmaktadır:

Tablo 6: Antalya ili için kısa dönem dinamikler (TL)

Değişken	Katsayı	p-değeri
ΔL_RTL(-1)	1.11	0.000
ΔL_RTL(-2)	0.50	0.000
ΔL_TESIS	-0.65	0.000
ΔL_TESIS(-1)	0.11	0.036
ΔL_TESIS(-2)	-0.19	0.001
ΔL_TESIS(-3)	-0.31	0.000
ΔPOLFAIZ	0.03	0.000
ΔPOLFAIZ(-1)	0.03	0.002
ΔL_USD	-0.62	0.080
ΔL_USD(-1)	-3.02	0.000
ΔL_USD(-2)	-2.03	0.000
ΔL_USD(-3)	-1.79	0.000

Tablo 6, Antalya ilindeki reel TL mevduatlarının kısa vadeli dinamiklerini ortaya koymaktadır. Buna göre, Antalya ilinde reel TL mevduatlarının kısa vadede kendi gecikmeli değerinden ve politika faiz oranından olumlu etkilendiğini, turizm faaliyetlerinin ve döviz kurundaki artışların ise kısa vadede TL mevduatları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Kısa vadeli sonuçlar, Antalya gibi turizme bağımlı illerde artan turizm gelirlerinin TL mevduatlarına değil, harcamalara veya alternatif tasarruf araçlarına yönlendirildiğini ve TL mevduatlarının faiz politikalarıyla desteklendiğini göstermektedir.

Döviz mevduat hesabı bulguları

Döviz mevduat hesapları için oluşturulan ARDL modelinin sınır testi sonuçları Tablo 7'te her iki il için de karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır:

Tablo 7: ARDL sınır (bounds) testi sonuçları (DTH)

İstatistik / İl	Balıkesir	Antalya
Model	ARDL(4,3,1,4,2)	ARDL(4,4,0,0)
F-istatistiği	6.91	5.342
%10 I(0)	—	—
%10 I(1)	—	—
%5 I(0)	—	3.164
%5 I(1)	4.09	4.194
%1 I(0)	—	4.428
%1 I(1)	5.53	5.816

Bağımsız değişkenler: L_TESIS, POLFAIZ, L_USD,
Kritik değerler Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen sınır testi yaklaşımına dayanmaktadır,
Deterministik yapı kısıtlı sabit terim ve trendsiz model (Case 2) olarak belirlenmiştir,
Modelde gecikme uzunlukları, maksimum 4 gecikme koşulu altında Akaike Bilgi Kriteri (AIC) kullanılarak belirlenmiştir.
Ayrıca Schwarz Bilgi Kriteri (SIC) ve Hannan–Quinn Bilgi Kriteri (HQIC) çerçevesinde yapılan değerlendirmelerde temel bulguların değişmediği gözlemlenmiştir.

Tablo 7, Balıkesir ve Antalya illerinde döviz mevduat hesapları ile turizm hareketliliği arasındaki uzun vadeli ilişkiye ilişkin ARDL sınır testi sonuçlarını göstermektedir. Balıkesir için hesaplanan F-istatistiği (%6,91), %5 anlamlılık düzeyinde üst sınır değerinin üzerindedir ve DTH ile açıklayıcı değişkenler arasında uzun vadeli bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermektedir. Antalya için elde edilen F-istatistiği (%5,34) ise %5 düzeyinde üst sınır değerine oldukça yakındır ve sonuçların uzun vadeli bir ilişkinin varlığınınn bulunduğunu göstermektedir. Bu bulgunun devamında, aşağıda Tablo 8'de Balıkesir ve Antalya illerinin uzun dönem katsayı sonuçlarına yer verilmektedir:

Tablo 8: Uzun dönem katsayıları (DTH)

Değişken	Katsayı	p-değeri
	Balıkesir	
L_TESIS(-1)	-0.425	0.009
POLFAIZ(-1)	0.003	0.234
L_USD(-1)	0.712	0.005
C	15.85	0.005
	Antalya	
L_TESIS(-1)	0.171	0.862
POLFAIZ(-1)	-0.025	0.246
L_USD(-1)	-0.107	0.879
C	9.993	0.388

Not: Uzun dönem katsayıları ARDL hata düzeltme regresyonundan türetilmiştir (Case 2: kısıtlı sabit, trendsiz).

Tablo 8'de, Balıkesir ve Antalya illerinde döviz mevduat hesapları için elde edilen uzun vadeli katsayıları sunulmaktadır. Balıkesir'de turizm faaliyeti, uzun vadede yabancı para mevduatlarını istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde ilişki gözlemlenirken, döviz kuru değişkeninin döviz mevduatları ile pozitif yönlü ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bulgu, Balıkesir'deki yabancı para tasarruflarının büyük ölçüde döviz kuru beklentileri ile birlikte hareket ettiğine işaret etmektedir. Ancak Antalya için, turizm faaliyeti, faiz oranı ve döviz kuru değişkenlerinin uzun vadeli katsayıları istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu da turizmden elde edilen yabancı para gelirinin uzun vadede mevduat davranışına kalıcı olarak yansımadığını ve çoğunlukla kısa vadeli hareketler üzerinden değerlendirildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, kısa vadede ortaya çıkan dengesizliklerin uzun vadeli katsayılar kullanılarak düzeltilme hızını belirlemek için hata düzeltme mekanizması (ECM) tahmin edilmiştir. Uzun vadeli ve ECM sonuçları Tablo 9'da sunulmaktadır.

Tablo 9'da yer verilen sonuçlar, her iki ilde de negatif ve istatistiksel olarak anlamlı hata düzeltme katsayısı (COINTEQ), döviz mevduatlarında uzun vadeli bir denge ilişkisinin varlığını ve kısa vadeli sapmaların zaman içinde dengeye döndüğünü göstermektedir. Balıkesir'deki hata düzeltme katsayısının daha yüksek mutlak değeri, dengeye dönüş hızının Antalya'ya kıyasla daha güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Antalya ili için kısa vadeli dinamikler incelendiğinde, turizm faaliyetinin kısa vadede döviz mevduatları ile istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir ilişki eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 9: Hata düzeltme (ECM) sonuçları (DTH)

Değişken	Katsayı	p-değeri
Balıkesir		
COINTEQ(-1)	-0.865	0.000
Antalya		
COINTEQ(-1)	-0.279	0.000
ΔL_RDTH(-1)	-0.719	0.000
ΔL_RDTH(-2)	-0.844	0.000
ΔL_RDTH(-3)	-0.642	0.000
ΔL_TESIS	-0.576	0.000
ΔL_TESIS(-1)	-0.489	0.000
ΔL_TESIS(-2)	-0.624	0.000
ΔL_TESIS(-3)	-0.472	0.000
$R^2 = 0.921$		
Düzeltilmiş $R^2 = 0.897$		
F-istatistiği p-değeri = 0.000		
Durbin–Watson = 2.07		

Bu bulgu, özellikle Antalya gibi turizm yoğun illerde turizm gelirlerinin döviz cinsinden elde edilmesine rağmen, bu gelirlerin kısa vadede bankacılık sisteminde döviz mevduatı olarak tutulmak yerine harcamaya, TL'ye çevrilmesine veya alternatif yatırım araçlarına yönlendirilmesi ile açıklanabilir. Öte yandan, Balıkesir'deki daha yüksek hata düzeltme katsayısı, döviz mevduatlarındaki kısa vadeli dengesizliklerin daha hızlı bir şekilde telafi edildiğini ve mevduat davranışının Antalya'ya kıyasla daha istikrarlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Analizin devamında kısa dönem dinamiklerine ilişkin sonuçlar, aşağıda yer alan Tablo 10'da sunulmaktadır:

Tablo 10: Kısa dönem dinamikler (DTH)

Değişken	Katsayı	p-değeri
Balıkesir		
D(L_TESIS)	-0.050	0.020
D(L_TESIS(-1))	0.244	0.000
D(L_TESIS(-2))	0.191	0.000
D(POLFAIZ)	-0.006	0.021
D(L_USD)	1.287	0.000
D(L_USD(-1))	-0.631	0.001
Antalya		
D(L_RDTH(-1))	-0.72	0.007
D(L_RDTH(-2))	-0.84	0.000
D(L_RDTH(-3))	-0.64	0.001
D(L_TESIS)	-0.58	0.000
D(L_TESIS(-1))	-0.49	0.026
D(L_TESIS(-2))	-0.62	0.000
D(L_TESIS(-3))	-0.47	0.001

Tablo 10'da Balıkesir ve Antalya illeri bazında döviz mevduat hesaplarının kısa vadeli dinamikleri gözlemlenmektedir. Balıkesir'de, turizm faaliyetinin döviz mevduatları üzerindeki kısa vadeli etkisinin gecikmeli ve dalgalı olduğu, döviz kurundaki artışların ise DTH'leri önemli ölçüde artırdığı gözlemlenmektedir. Antalya'da ise döviz mevduatlarının kısa vadede büyük ölçüde geçmiş değerleri ve turizm faaliyetleri ile birlikte hareket ettiği görülmektedir. Turizm hareketlerindeki artışların kısa vadede döviz mevduatları üzerinde istikrarlı ve negatif bir ilişki eğilimine sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Altın mevduat hesabı bulguları

Altın mevduatları için oluşturulan ARDL modelinin sınır testi sonuçları Tablo 11'de karşılaştırmalı şekilde sunulmaktadır:

Tablo 11: ARDL sınır (bounds) testi sonuçları (altın)

İstatistik / İl	Balıkesir	Antalya
F-istatistiği	**1.620**	**7.302**
%10 I(0)	2.85	—
%10 I(1)	3.95	—
%5 I(0)	3.48	3.164
%5 I(1)	4.88	4.194
%1 I(0)	4.80	4.428
%1 I(1)	6.02	5.816

Bağımsız değişkenler: L_TESIS, POLFAIZ, L_USD,
Kritik değerler Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen sınır testi yaklaşımına dayanmaktadır,
Deterministik yapı kısıtlı sabit terim ve trendsiz model (Case 2) olarak belirlenmiştir,
Modelde gecikme uzunlukları, maksimum 4 gecikme koşulu altında Akaike Bilgi Kriteri (AIC) kullanılarak belirlenmiştir. Ayrıca Schwarz Bilgi Kriteri (SIC) ve Hannan–Quinn Bilgi Kriteri (HQIC) çerçevesinde yapılan değerlendirmelerde temel bulguların değişmediği gözlemlenmiştir.

Tablo 11'de Balıkesir ve Antalya illeri altın mevduatları için ARDL sınır testi sonuçları gözlemlenmektedir. Balıkesir için hesaplanan F-istatistiği tüm anlamlılık seviyelerinde hem alt hem de üst sınırların altında olduğundan, altın mevduatları ile turizm hareketliliği arasında uzun vadeli bir ilişki olduğuna dair kanıt bulunmamaktadır. Buna karşılık, Antalya için elde edilen F-istatistiği (%7,302) %5 ve %1 seviyelerinde üst sınırların üzerinde olup, altın mevduatları ile açıklayıcı değişkenler arasında uzun vadeli bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığını gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Antalya ilindeki altın mevduatları için ARDL uzun vadeli katsayı tahminleri Tablo 12'de sunulmaktadır:

Tablo 12: Antalya ili için ARDL uzun dönem katsayıları (altın)

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-ist.	p-değeri
L_TESIS(-1)	-2.621	1.766	-1.484	0.150
POLFAIZ(-1)	0.024	0.053	0.463	0.647
L_ALTINFIYAT(-1)	0.940	0.618	1.522	0.140
C	44.930	29.739	1.511	0.143

Not: Uzun dönem katsayıları, ARDL hata düzeltme regresyonundan türetilmiştir (Case 2: kısıtlı sabit, trendsiz).

Tablo 12, Antalya ilindeki altın mevduatları için uzun vadeli ARDL katsayılarını sunmaktadır. Bulgular, turizm hareketliliğinin, politika faiz oranlarının ve altın fiyatlarının altın mevduatları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir uzun vadeli ilişkisinin olmadığını göstermektedir. Bu sonuç, Antalya'daki altın mevduatlarının uzun vadede makroekonomik değişkenlerden ziyade kısa vadeli beklentiler ve piyasa koşulları tarafından şekillendirildiğini göstermektedir.

Uzun vadeli katsayılarının ardından, Antalya ilinde reel altın mevduatları ile turizm hareketliliği arasındaki ilişkinin kısa vadeli dinamiklerini ve uzun vadeli dengeye dönüş oranını incelemek için ARDL hata düzeltme modeli (ECM) tahmin edilmiştir. Sonuçlar Tablo 13'te sunulmaktadır

Tablo 13: Antalya ili için ARDL hata düzeltme modeli (ECM) (altın)

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-ist.	p-değeri
COINTEQ(-1)	**-0.126**	0.0186	-6.800	0.000
ΔL_RALTIN(-1)	-0.449	0.138	-3.277	0.004
ΔL_RALTIN(-2)	-0.704	0.095	-7.377	0.000
ΔL_RALTIN(-3)	-0.410	0.126	-3.251	0.004
ΔL_TESIS	**-0.856**	0.059	-14.397	0.000
ΔL_TESIS(-1)	**-0.280**	0.105	-2.674	0.015
ΔL_TESIS(-2)	**-0.712**	0.127	-5.605	0.000
ΔL_TESIS(-3)	**-0.420**	0.114	-3.693	0.002
ΔL_ALTINFIYAT	-0.611	0.704	-0.868	0.400
ΔL_ALTINFIYAT(-1)	**-1.842**	0.609	-3.023	0.009
ΔL_ALTINFIYAT(-2)	-0.074	0.583	-0.127	0.901
ΔL_ALTINFIYAT(-3)	**-1.597**	0.606	-2.635	0.019

$R^2 = 0.941$
Düzeltilmiş $R^2 = 0.906$
F-istatistiği p-değeri = 0.000
Durbin–Watson = 1.97

Tablo 13'de Antalya ilindeki altın mevduatları için ARDL hata düzeltme modeli (ECM) sonuçları gözlemlenmektedir. Negatif ve istatistiksel olarak anlamlı hata düzeltme katsayısı (COINTEQ), kısa vadeli dengesizliklerin uzun vadeli dengeye doğru yaklaşık %12,6 oranında düzeltildiğini göstermektedir. Kısa vadeli dinamikler incelendiğinde, altın mevduatlarının gecikmeli değerlerinden ve turizm faaliyetlerinden istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde etkilenme eğiliminde olduğu, altın fiyatlarının ise kısa vadede değişken ve geçici etkiler yarattığı gözlemlenmiştir.

Tanısal test sonuçları

Çalışmada tahmin edilen ARDL modellerinin, güvenilirliklerini değerlendirmek için otokorelasyon, heteroskedastisite, normallik ve yapısal istikrar testleri uygulanmıştır. Tanısal test sonuçlarına dair bulgular tablo halinde sunulmaktadır:

Tablo 14: Tanısal test sonuçları (DTH)

Test / İstatistik	Balıkesir	Antalya
Otokorelasyon (Breusch–Godfrey LM)		
F-istatistiği	1.0507	0.1346
Olasılık (p)	0.4774	0.8752
Obs*R-squared (χ^2)	18.9661	0.6291
Olasılık (p)	0.3399	0.7301
Normallik (Jarque–Bera)		
Gözlem sayısı	31	31
Jarque–Bera	1.1310	0.7382
Olasılık (p)	0.5680	0.6913
Skewness	0.3750	0.2594
Kurtosis	3.5590	2.4502
Değişen Varyans (Breusch–Pagan–Godfrey)		
F-istatistiği (p)	—	0.6612 (0.7838)
Obs*R-squared (p)	—	12.3392 (0.6532)
Yapısal İstikrar (CUSUM / CUSUMSQ)	Band içinde (istikrarlı)	Band içinde (istikrarlı)

Tablo 14'de yer alan tanısal test sonuçlarına göre, DTH–ARDL modeli otokorelasyon göstermemektedir (BG-LM $p>0.05$), artıklar normal dağılımlıdır (JB $p>0.05$) ve CUSUM/CUSUMSQ grafikleri %5'lik bant içinde kalmaktadır. Bu durum yapısal istikrarı desteklemektedir. Antalya için bildirilen BPG testi de heteroskedastisite (değişen varyans) problemi olmadığını doğrulamaktadır ($p>0.05$).

Sonuç ve öneriler

Bu çalışmada, turizm hareketliliğinin bankacılık sektörünün mevduat yapısı üzerindeki finansal yansımalarını mikro düzeyde incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, turizm faaliyetlerinin finansal sistem üzerindeki etkilerinin banka mevduatları açısından homojen olmadığını ve bu etkinin iller arasında farklılığa sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmada, Antalya ve Balıkesir olmak üzere iki il üzerinde incelemeler gerçekleştirilmiştir. Analizler neticesinde Antalya ili için elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, il bazında turizm hareketliliğinin bankacılık sektörünün mevduat yapısı üzerinde güçlü ancak geçici etkileri olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre tesise geliş sayısında yaşanan artışların hem kısa hem de uzun vadede reel TL mevduatlarını azalttığı görülmektedir. Bu sonuç, turizmden elde edilen gelirlerinin TL mevduatları yoluyla kalıcı bir tasarruf birikimine dönüşmediğini göstermektedir. Benzer durum döviz mevduatlarının kalıcı tasarruflara dönüşmemesi için de geçerlidir. Bununla birlikte Antalya'da turizmin altın mevduatları üzerinde uzun vadeli kalıcı bir etkisi olmamakla birlikte, kısa vadede turizm faaliyetlerine karşı hassas ve olumsuz tepkiler gözlemlenmektedir. Antalya ili özelinde elde edilen bu bulgular, Antalya'da tesise gelen yerli ve yabancı turistlerin oluşturduğu finansal hareketliliğin bankacılık sisteminde uzun vadeli birikim yaratmaktan ziyade, geçici likidite ve harcama kanalları aracılığıyla bölgesel ekonomiye yansıdığı düşünülmektedir. Bu sebeple, Antalya gibi Türkiye turizmi açısından önde gelen bir turizm destinasyonunda turizmin bölgesel kalkınmaya katkısı, yerel tasarrufların artması yoluyla değil, artan tüketim, hizmet talebi ve ekonomik canlılık yoluyla gerçekleştiği söylenebilir. Bunun yanı sıra turizm gelirlerinin faaliyet gösterilen ilde bankacılık mevduatlarına yansımaması, gelirlerin merkezileşmiş kurumsal yapılar aracılığıyla il dışına transfer

edilmesiyle ilişkili olabilir. Çünkü Antalya'da faaliyet gösteren özellikle büyük ölçekli otel işletmelerinin önemli bir bölümünün ulusal ve uluslararası zincir otellerden oluşması ve bu işletmelerin merkezlerinin il dışında konumlanması, elde edilen turizm gelirlerinin yerel bankacılık sistemi içerisinde tutulmasını sınırlayan bir faktör olarak değerlendirilebilir. Literatürde de bu sonucu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Ohlan (2017) turizm gelirleri ile finansal gelişme arasındaki ilişkinin bölgesel düzeyde homojen olmadığını, merkeziyetçilik açısından kurumsal ve mekânsal farklılıklar gibi nedenlerle etkinin farklılaştığını ifade etmektedir.

Araştırmada, Balıkesir ili için elde edilen bulgulara göre, turizm hareketliliğinin bankacılık sektöründeki mevduat yapısı üzerindeki yansımalarının Antalya iline kıyasla daha sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, turizm ile reel TL mevduatları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Buna karşılık, turizm hareketliliği ile döviz mevduatları arasında uzun vadede negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kısa vadede turizmin döviz mevduatları üzerindeki etkileri sınırlı ve gecikmeli olup, kalıcı bir mevduat artışı gözlenmemektedir. Altın mevduatları açısından ise turizm hareketliliği ile anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde, Balıkesir için turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki finansal yansımalarının oldukça sınırlı olduğu ve yüksek hacimli mevduat birikimi oluşturmadığı belirlenmiştir.

Çalışmada kullanılan mevduat türleri açısından Antalya ve Balıkesir illeri karşılaştırıldığında, turizm hareketliliğinin bankacılık mevduatları üzerindeki yansımalarının mevduat türüne ve bölgeye göre değiştiği tespit edilmiştir. Antalya'da turizm hareketliliği reel TL mevduatlarını kısa ve uzun vadede negatif yönde etkilerken, Balıkesir'de TL mevduatları ile turizm arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Döviz mevduatları açısından her iki ilde de turizm hareketleri kalıcı bir artış oluşturmamaktadır. Ancak Antalya'da döviz mevduatları üzerindeki etkiler kısa vadeli ve geçici, Balıkesir'de ise uzun vadeli ve negatiftir. Altın mevduatları bakımından ise her iki ilde de turizm hareketliliği ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, turizmin finansal sistem üzerindeki etkileri üzerine yapılmış literatür çalışmaları ile benzerlikler içermektedir. Literatürde turizm ile finans arasındaki ilişkinin tek bir mekanizma üzerinden yani turizm gelirlerinin her bölgede finansal kanallar aracılığıyla aynı sonuçları doğurmadığını belirten çalışmalarla (Shahbaz vd., 2017; Katırcıoğlu vd., 2018; Saif-Alyousfi ve Saha, 2021) uyumlu olarak, bu çalışma turizmin finansal yansımalarının bölgesel özelliklere göre değiştiğini göstermektedir. Bu durum, Türkiye genelinde turizm ile finansal göstergeler arasında anlamlı ilişkiler tespit eden makro düzey çalışmalarla (Pata, 2020; Demirel ve Şahin, 2023) birlikte değerlendirildiğinde, söz konusu ilişkinin il düzeyinde daha sınırlı biçimde ortaya çıktığına göstermektedir. Bu bağlamda turizm gelirlerinin bölgesel ve yerel kalkınmayı desteklemesini sağlamak için yeni finansal önlemler alınması önerilmektedir. Bu amaçla, turizme özel tasarruf ve yatırım ürünleri geliştirilebilir, bölgeye özgü dijital ödeme sistemleri yaygınlaştırılabilir ve turizm gelirlerinin yerel ekonomi içinde kalmasını sağlayacak teşvikler oluşturulabilir.

Gelecekte yapılacak araştırmalarda daha geniş bir il setini kapsayacak şekilde yeni çalışmaların yapılması sonuçların genelleştirilebilmesini sağlayacaktır. Bunun yanı sıra finansal yansımaların sadece mevduatlarla sınırlı kalmayarak kredi hacmi, kredi türleri gibi değişkenlerle birlikte ölçülmesi, turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki etkisini daha bütüncül şekilde analiz edilmesine olanak tanıyacaktır. Çalışmanın en önemli kısıtı, il düzeyinde turizm gelirlerine ilişkin veri eksikliği nedeniyle, turizm hareketlerinin yalnızca tesise gelen ziyaretçi sayısı ile temsil edilmiş olmasıdır. Bu değişken, turizm hareketliliğinin önemli bir bölümünü yansıtsa da, günübirlik ziyaretçiler, kayıt dışı kısa dönem konaklamalar, ikinci konut kullanımları ve platform temelli kiralamalar gibi unsurları kapsamamaktadır. Gelecekteki çalışmalarda, turizm gelirleri üzerinden benzer ilişkilerin incelenmesi finansal akımların mevduatlar üzerindeki yansımalarını daha net bir şekilde belirlenmesine imkan tanıyacaktır. Çalışmanın bir diğer kısıtı ise bölgesel kalkınmanın yalnızca banka mevduat yapısı üzerinden dolaylı olarak değerlendirilmesidir. Kredi hacmi, kredi-mevduat oranı ve şube yoğunluğu gibi göstergeleri analize dahil eden gelecekteki çalışmalar, turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki finansal etkisinin daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine katkıda bulunabilir.

Kaynakça

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2025). *FinTürk — İllere Göre Seçilmiş Bankacılık Sektörü Verileri: Balıkesir ili mevduat verileri*. 24.12.2025 tarihinde https://www.bddk.org.tr/bultenfinturk adresinden erişildi.

Baykul, A., ve Maden, S. I. (2017). Bölgesel kalkınma ve turizm ilişkisi: TR61 bölgesi üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi, 1*(2), 65–73.

Breusch, T. S. (1978). Testing for autocorrelation in dynamic linear models. *Australian economic papers*, *17*(31). https://doi.org/10.1111/j.1467-8454.1978.tb00635.x

Brida, J. G., Cortes-Jimenez, I. ve Pulina, M. (2016). Has the tourism-led growth hypothesis been validated? A literature review. *Current Issues in Tourism*, *19*(5), 394-430. https://doi.org/10.1080/13683500.2013.868414

Çakır, R. A. ve Sandalcılar, A. R. (2018). Turizmin bölgesel kalkınmaya etkileri: Rize Ayder turizm bölgesi örneği. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *4*(8), 342-360.

Çeken, H. (2008). Turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi üzerine teorik bir inceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *10*(2), 293-306.

Demirel, S. ve Şahin, A. (2023). Türkiye'de sağlık turizminin finansal piyasalara etkisi. *Uluslararası Ekonomi, Siyaset, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,* 6(4), 308–336. https://doi.org/10.59445/ijephss.1328237

Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American statistical association*, *74*(366a), 427-431. https://doi.org/10.1080/01621459.1979.10482531

Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS). (2025). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. 24.12.2025 tarihinde https://evds2.tcmb.gov.tr/ adresinden erişildi.

Godfrey, L. G. (1978). Testing for higher order serial correlation in regression equations when the regressors include lagged dependent variables. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1303-1310. https://doi.org/10.2307/1913830

Güngör, H. Y. ve Çemberlitaş, İ. (2022). Ekonomik, siyasi faktörler ve COVID-19'un turizm firmalarının finansal performanslarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 122–143.

Jarque, C. M. ve Bera, A. K. (1987). A test for normality of observations and regression residuals. *International statistical review/revue internationale de statistique*, 55(2), 163-172. https://doi.org/10.2307/1403192

Kandır, S. Y., Karadeniz, E., Özmen, M. ve Önal, Y. B. (2008). Türk turizm sektöründe büyüme göstergelerinin turizm işletmelerinin finansal performansına etkisinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10*(1), 211–237.

Karabulut, K., Akyol, H. ve Karakuş, K. (2020). Dış ticaret ve turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki etkisi nedir? PMG-ARDL ve panel kantil yaklaşımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *(38)*, 297–314.

Katircioglu, S., Katircioğlu, S. ve Altinay, M. (2018). Interactions between tourism and financial sector development: evidence from Turkey. *The Service Industries Journal*, *38*(9-10), 519-542. https://doi.org/10.1080/02642069.2017.1406479

Kavaklı, E. ve Karakaş, A. (2022). Turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi üzerine bir inceleme. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *13*(25), 37-50. https://doi.org/10.47129/bartiniibf.1062723

Kızıldemir, Ö. ve Sarışık, M. (2017). Turizm endüstrisinin ekonomik etkilerinin bölgesel kalkınmaya etkileri: Adana'da yerel paydaşlar üzerine bir araştırma. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 1*(2), 38–58. https://doi.org/10.30711/utead.349100

Kum, H., Aslan, A. and Gungor, M. (2015). Tourism and economic growth: the case of next 11 countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, *5*(4), 1075-1081.

Manga, M. ve Balli, E. (2019). Turizm, Ekonomik Büyüme, Ticari Açıklık ve Finansal Gelişme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, *56*(647), 9-22.

Mesci, M. ve Dönmez, G. (2016). Turizmin bölgesel kalkinma ve yerel halk üzerindeki etkisi: Mudurnu örneği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *16*(2), 21-50. https://doi.org/10.11616/basbed.vi.455230

Oh, C. O. (2005). The contribution of tourism development to economic growth in the Korean economy. *Tourism management*, *26*(1), 39-44. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2003.09.014

Ohlan, R. (2017). The relationship between tourism, financial development and economic growth in India. *Future Business Journal*, *3*(1), 9-22. https://doi.org/10.1016/j.fbj.2017.01.003

Ozturk, I. ve Acaravci, A. (2009). On the causality between tourism growth and economic growth: Empirical evidence from Turkey. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, *5*(25), 73-81.

Pata, U. K. (2020). Turizm, finansal gelişme, ticari açıklık ve sermaye stokunun ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: Türkiye örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29*(4), 151–167. https://doi.org/10.35379/cusosbil.659910

Pesaran, M. H., Shin, Y., ve Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, *16*(3), 289-326. https://doi.org/10.1002/jae.616

Saif-Alyousfi, A. Y., ve Saha, A. (2021). Do tourism receipts affect bank profitability? Analytical evidence from 85 tourism economies. *Research in International Business and Finance*, *58*, 101437. https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2021.101437

Samırkaş, M., ve Samırkaş, M. C. (2014). Turizm sektörünün ekonomik büyümeye etkisi: Türkiye örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, *15*(1), 63-76. https://doi.org/10.24889/ifede.268176

Shahbaz, M., Benkraiem, R., Miloudi, A., ve Tiwari, A. K. (2019). Tourism-induced financial development in Malaysia: New evidence from the tourism development index. *Tourism Economics*, *25*(5), 757-778. https://doi.org/10.1177/1354816618806123

Shahbaz, M., Kumar, R. R., Ivanov, S., ve Loganathan, N. (2017). The nexus between tourism demand and output per capita with the relative importance of trade openness and financial development: A study of Malaysia. *Tourism Economics*, *23*(1), 168-186. https://doi.org/10.5367/te.2015.0505

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2024). Konaklama İstatistikleri (Bakanlık Belgeli Konaklama Tesisleri) https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201121/bakanlik-belgeli-tesis-konaklama-istatistikleri.html adresinden erişildi.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. (2025). *Aylık Bültenler*. https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201125/aylik-bultenler.html adresinden erişildi.

Tekbalkan, M. (2017). Turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi üzerine bir alan araştırması: Samsun–Havza örneği. *Beykoz Akademi Dergisi,* 5(1), 35–52. https://doi.org/10.14514/byk.m.21478082.2017.5/1.35-52

Etik kurul onayı

Bu çalışma, insan katılımcılardan veri toplanmadığı ve yalnızca kamuya açık/kurumsal ikincil veriler kullanılarak yürütülmesi sebebi ile etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Araştırmacıların katkı oranı beyanı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar çatışması beyanı

Yazarlar, bu çalışmanın hazırlanması, yürütülmesi, analiz edilmesi ve yayımlanması sürecinde herhangi bir kurum, kişi veya kuruluşla çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.